

De dagen donkeren van verre, woorden komen als schrale bomen adem tekort.
maar onze voetstappen richten zich naar vertrouwen. Dat groeit in verborgenheid.

Oudheidkundige Kring Voorst

Kroniek

Boerderij 'Allee-Zigt' (hoek Koningin Wilhelminaweg/Parkelerweg in Twello, voorkomend in hypotheekakte van 1823)
in winterse tooi omstreeks 1970, geschetst naar het noord-westen

Oudheidkundige Kring Voorst

(Opgericht 18 december 1975)

Ereleden:

Mr. J.H. Hermsen, H.J. ten Hove †, J. Lubberts en L. Sevenster.

Dagelijks bestuur

Voorzitter:

E. van de Zedde, Koningin Wilhelminaweg 15, 7391 ER Twello, tel. (0571) 27 29 43

Secretaris:

M. H. Roos-Roelofsen, Rijksstraatweg 20, 7383 AR Voorst of OKV Postbus 170, 7390 AD Twello
Penningmeester: vacant

Leden:

R. Egberts, Burgemeester v.d. Feltzweg 29, 7391 HL Twello, tel. (0571) 27 44 49

J. Groenenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello, tel. (0571) 27 60 37

W. A. Hartmans-Gotink, Blankematerweg 2, 7397 NT Nijbroek, tel. (0570) 56 17 37

G.E. van Zijl, Lindelaan 13, 7391 JX Twello, tel. (0571) 27 19 75

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden en is in beperkte aantallen à € 3,- te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello. Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs. **Redactieadres:** kroniek@email.com (**belangrijk:** dit adres niet gebruiken voor andere zaken) of via de werkruimte: Duistervoordseweg 104 (alleen op dinsdag en woensdag)

Ledenadministratie:

De contributie bedraagt € 14,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde postadres € 16,50. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Voor het aan- en afmelden van het lidmaatschap en het doorgeven van adreswijzigingen kunt u contact opnemen met de OKV: telefoon: 0571-277090 of postbus 170, 7390 AD Twello of via email: info@okvvoorst.nl. Bezoekadres: Duistervoordseweg 104, 7391 CH Twello.

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Duistervoordseweg 104, 7391 CH Twello. Telefoon: 0571-277090

Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 uur tot 16.00 uur en op afspraak.

ISSN 1384-8682

- DE KRONIEK DIT KWARTAAL:

Het bestuur gaat vol vertrouwen op stap naar 2009 – met dapper beleid en een frisse website energiek voorwaarts. De redactie verbaast zich intussen zeer: hoe winterkoud en lijdzaam, gedogen publiek en politici een ploeterende OKV? 2 3

Het Voorster Luik voor Willemien en Jetse Hartmans – ‘de Blankemate’ omgetoverd tot een herwonnen Heerlijkheid. 4

Voor zijn vijf kleinkinderen in het Westen zette Lammert zich aan speuren en schrijven. En zie: Een diepgaande, zeer leesbare studie over het Terwolde van Nu en Ooit. 8

Nooit van gehoord, maar het Heilig Kerstmisgilde is sinds 1347 vroom en gevierd. En telt in Twello zelfs twee zetels. 10

Grenzen voor de gemeente en eensgezinde burens... 14

Kaatje Mossel, Keizer Karel en nog 19.992 familieleden! Roos zocht 30 jaar internationaal en vond ze allemaal. 15

De vrije geest van Geert Grote waaide uit over de ganse IJsselvallei, en verder. Nu wacht nog het openlijk respect. 19

Vragenderwijs – Nieuw in de bibliotheek 25

Vlammende verhalen achter kachels en haardvuren. 26

GGU-historicus Sybrand Buve wil monastieke bisschoppen, meer spiritualiteit en afschaffing van het priestercelebaat. 28

Boek en Blad beschouwd – Verhalen van Nederland. 29

Aan dit winternummer van de Kroniek werkten mee:

Henk Borgonje, Marten Brascamp, Gerrie Groenewold, Jan Lubberts, Lammert Lugtenberg, Ronald Meijer, Franz Roos, Judith Roosenschoon, Gerard Vrieling, Ed Stol, Wim Tempelman, Bert van de Zedde. Foto's OKVarchief/RJJ Meijer

**De Kroniek verschijnt in maart, juni, september en december.
Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek: 15 februari 2009**

Besturen vergt soms laveren, maar ook daadkracht. Die noodzaak merken wij steeds vaker. Wij denken en praten veel over onze toekomst als vereniging en zien ons gesteld voor talrijke kwesties, die nu ook weer niet allemaal 'problemen' zijn. Het kantoor Duistervoordseweg 104 'draait' ondertussen – wij zijn daar dankbaar voor – de verhuizing van de Stationsstraat vergt veel aanpassing en vindingrijkheid van onze vrijwilligers. Die zorg blijft in ieder geval zolang er

geen adequate oplossing is voor onze accommodatie. Het bestuur heeft kennis genomen van de standpuntbepaling door Burgemeester en Wethouders van de gemeente Voorst in haar brief van september 2008, met betrekking tot onze huisvesting. De inhoud van het schrijven is niet bepaald hoopgevend te noemen.

Het bestuur heeft aangegeven graag te komen tot een kwalitatieve invulling van apparatuur en opslagmogelijkheden. De vrijwilligers is gevraagd daaromtrent in goed en zakelijk overleg een voorstel in te dienen. Vanuit dit voorstel gaat het bestuur pogen de noodzakelijke modernisering snel en doeltreffend te bereiken. Intussen is tot het maken van een nieuwe website opdracht gegeven en we hebben de eerste ontwerpen van de site gepresenteerd gekregen. Het moet, daarvan zijn we doordrongen, een uitnodigende, frisse site worden met praktische mogelijkheden om informatie te vergaren. Van groot belang is dat de site in hoge mate bijdraagt aan de verkoop van onze boeken en andere middelen en materialen. We hebben deze en andere stimulansen hard nodig!

De nieuwe eindredacteur van de Kroniek, Ronald Meijer is voortvarend van start gegaan. En in de vorige uitgave is zijn hand nu al zichtbaar. De eerste reacties zijn positief en het bestuur hoopt nog lang van zijn diensten gebruik te kunnen maken. Dit zal de laatste Kroniek zijn van 2008 en daarmee sluiten we het jaar af. De afgelopen twaalf maanden zijn een jaar geworden van plannen maken, een onverwachte verhuizing en een van lof en erkentelijkheid jegens alle vrijwilligers. Gesteund door zoveel 'goodwill' gaan we in vertrouwen op stap met een nieuwe kalender.

In dit laatste deel van het jaar staan we vanzelfsprekend stil bij onze leden en vrijwilligers, die dit jaar zijn geconfronteerd met het overlijden van een familielid. Voor anderen zijn deze dagen moeilijk omdat iemand in hun naaste omgeving ernstig ziek is. Het is goed dat wij met elkaar meeleven in deze moeilijke momenten. Naast verdriet was er, laat ons dat niet vergeten, ook vreugde in 2008, vierden we verjaardagen en huwelijksfeesten en andere gelukkige ogenblikken. Al deze betrokkenheid is van grote waarde voor ons tezamen en die willen wij dierbaar koesteren.

Wij wensen u Gezegende Kerstdagen en een Gezond en Voorspoedig 2009 !

Prijs gegeven aan weer en wind?

Ze zeggen..., ja de mensen zeggen zoveel. Maar ik zag het gebeuren. Met eigen ogen. En het deed pijn. Eerst de schraalheid. Toen de verkleuring en de schemer. Ten slotte een kier, een reep, een gat, een gaping. Onbeschaamd en beschamend tegelijkertijd. Zomaar langs de weg, op een eeuwenoude plek, waar ooit allerlei volk - boeren, burgers, handelslui en hoge heren - voorbijtrok. En vandaag de dag de brede schare minnaars van landschap, natuurschoon, dorpsbehoud en boerenhoeven.

Zo gaat het mettertijd. Trotse, welverdiende luiken, frisse kleuren, hier de met zuinigheid en zorg beleefde grond, erven, zowel hofsteden als bedoeninkjes. En ginds, overzijds de teloorgang. Het ongekuste land, minstens schijnbaar niet-bedankt voor de oogst, het huis hier en daar aanvankelijk nog afgedekt met koude golfplaten. Enkele jaren later prijsgegeven aan windvlagen, hagel, de slagregens van hogerhand. Zo gaat dat mettertijd. En niemand lijkt zich te bekommeren. Geen zicht op eigenaar, handelaar noch ambtenaar.

Mensen zijn zelf geschiedenis... Je ziet het aan ze af, de dans en glans van de jonkheid met mascara en mobiel, en - minstens zo indrukwekkend - de gerimpelde oogopslag en door de jaren geruwde hand van wat oudere dorpsgenoot. De tijd tekent de mensen, daar is geen - op zichzelf rare - Week van de Geschiedenis voor nodig. Veeleer een wisseling van 'mindset' zoals dat modieus heet: een andere manier van rondom-kijken. Naar vroeger, zeker. En naar morgen, even zeker. En naar wat vandaag gebeurt, ja, dat vooral ook! Als de tijd, het ervaren en zelfs het 'vergeten' daarvan vloeiende begrippen zijn, dan zou je een Oudheidkundige Kring bijna 'n Tijdkundig Genootschap' noemen.

Aldus bezien wekt het - voor nadenkende mensen - ook verwondering, en vervolgens verbazing, dat een dorpsgemeenschap, haar politici en haar bestuurders zo laconiek, zo onuitgesproken, zo lijdzaam en winterkoud gedogen dat de OKV zich als sociaal-cultureel fenomeen en intermediair ploeterend en proestend in leven moet zien te houden. En noodgedwongen bivakkeert in een letterlijk en figuurlijk te klein, verveloos huis, gelegen aan ('*nomen est omen*'?) maar een Duistervoordseweg.

Zo dringen zich dan parallellen op en die ene prangende vraag: - Wanneer beseffen 'onze' autoriteiten dat een veronachtzaamd dak tijdig dient te worden gestopt en gedekt? Op straffe van onbarmhartig verval en ja (dat ook nog eens, straks...) verlies aan pluche en zetels?

Voorster Luik naar 'Blankemate', Willemien en Jetse in de wolken

Ronald JJ Meijer

Het huis draagt poëzie onder zijn, voor een T-hoeve in het IJsseldal, curieus langgerekte dakspanten. 'Blanke' verwijst naar overvloed en veelvoud van witgetinte bloemen. En 'mate' staat voor de lengte van een gebied dat je als noeste boer in één dag met de hand maaien kunt. Zwart op crème is het zo op de daklijst geschilderd, florietus en glorieus: "Blankemate", een trotse boerderij in Nijbroek. Een naam reeds bij de chroniqueurs van het Heilige Geest-Gasthuis in Deventer, aan de overzijde van de rivier, in 1409 bekend. Een hoeve die wonderlijk op het snijpunt ligt van Gelderland en Overijssel. Een huis van allure, weliswaar door de tijd getekend en geteisterd. Maar nu in handen van twee mensen die in hun naam weerspiegelen wat ze voortdrijft: de liefde voor het landschap, de zorg voor behoud van kostbare traditie – Willemien en Jetse Hartmans.

Hun jarenlange moeizame inspanningen zijn niet onopgemerkt gebleven. Ultimo oktober is het echtpaar, zij oorspronkelijk uit de Achterhoek, hij afkomstig uit Friesland - samen na 30 jaar boeren in Oostelijk Flevoland - onderscheiden met 't Voorsterluik – een ereteken waarmee de Stichting Luikenfonds sinds 1997 haar waardering uit jegens hen die zich inzetten voor de instandhouding en verfraaiing van karakteristieke panden en percelen in de gemeente Voorst.

Niet naar Rusland

Ze hebben het dik verdiend, die twee, die onderscheiding aan de pui en de bijbehorende enveloppe, waarvan de welkome inhoud vrijwel zeker wordt besteed aan de terugkeer van een node gemiste romantische tuinmuur. Vanwaar, met welke motieven zijn ze hier neergestreken, hoe is dat gegaan, beheren, restaureren, is het avontuur gedaan, de klus geklaard. Bij verse thee en dito speculaas laten Willemien en Jetse zich kennen. "We hebben jaren geboerd op het nieuwe land, zo'n 48 hectare akkerbouwbedrijf, waarbij alle werkzaamheden en de machi-

nes gezamenlijk werden gedaan en bediend met onze buur. Toen die ermee stopte, stonden we de keus, alleen doorgaan, grond kopen, forse investeringen doen, waar onze

Willemien en Jetse, verliefd op hun heerlijkheid

kinderen het boerenbedrijf niet zo zagen zitten en onze leeftijd op een zeker moment tegen zou kunnen gaan werken. We keken om ons heen, over de rand van Nederland – Oost-Europa, Rusland, meer manager dan landbouwer worden in het vreemde Polen? Of wellicht naar Hongarije?"

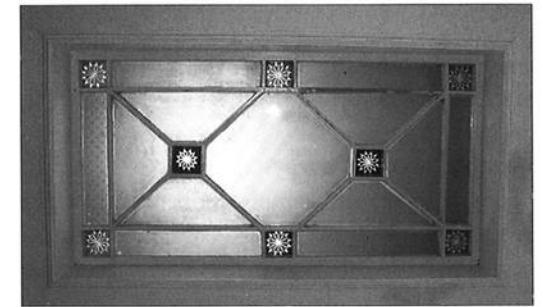
Bij twijfel niet doen! Opnieuw beginnen ergens aan de rand van de Veluwe, neuhh. En ook de optie-Ruinerwold verdween in de prullenbak. Ze maakten de balans op,

waarom eigenlijk nog om den brode boeren? Het tweetal telde hun knopen en financiën – te weinig om exuberante uitgaven van te doen, laat staan er de sjeik van uit te hangen, maar genoeg om bescheiden van te leven en een uitdaging aan te gaan. En zo verscheen de makelaar ten tonele, met een op maat gesneden aanbod: in Nijbroek, vroeger grondbezit van Epe daarna van Olst en nu van Voorst stond een klassieke IJsselboerderij in de verkoop, precies: de 'Blankemate'.

Eindelijk wat welvaart

De plek heeft een guirlande door de geschiedenis getrokken. Te beginnen met de Utrechtse bisschop Frederic die in de 15^e eeuw over bouwsel en oogsten tienden liet trekken. Vervolgens in de 17^e eeuw het eigendom-transport naar Herman Jordens (1605-1667) en zijn vrouw Mechteld Has-sels. Herman en zijn broer Gerard (1603-1670) stichtten een regentendynastie die tot in de 20^e eeuw belangrijke functies in het opoepbaar bestuur van Nederland vervulde. In 1792 duiken de namen Bredenoord en Beumers op in relatie tot de Blankemate. Heel wat van die familieleden wonen op die stek. In opdracht van Jan Willem B. wordt in 1889, op tekeningen van een onbekend gebleven architect, de huidige boerderij gebouwd, met spouw hetgeen haast revolutionair genoemd mag worden. En aansluit op de economische hoogtijdagen van die tijd, want in de IJsselvallei wordt dan ook elders rijk en tegelijkertijd zuinig gebouwd.

Nooit eerder ging het de boeren – zie het artikel 'Boeren in Nederland' (Voorster Nieuws, 24 september jl., pag. 33) zo goed. In de periode 1300-1840 waren de meeste boeren akkerbouwers, veel meer dan vee-

Bovenlicht in bal met aparte kleurvlakken

houders. Tarwe, rogge, haver, gerst en spelt, daar draaide het om in de verdienste. Sinds 'Napoleon' kwam de teelt van aardappelen en suikerbieten in beeld.

Tussen 1750 en 1830 - aldus A.W. Scholten in zijn 'Geschiedenis van de boerderij en het boerenbedrijf in de IJsselstroken' – werden talrijke pachters van groetere en kleinere erven in Nijbroek, Terwolde en Welsum 'eigengeërfd', eigen baas dus. Hun kennis nam toe, netere gereedschappen deden hun intrede. Vanaf 1800 namen steeds meer boeren knechten en meiden in dienst, soms zelfs nog daghuurders. Er kwam kunstmest beschikbaar en prikkeldraad. Huizen van leem-met-wilgentenen en Istrooien dakens werden nu uit steen opgetrokken, de daken bleven meestal riet-gedekt.

Het ging goed, beter, best. Stadse kleding en meubilair, nieuwe ideeën, tuinen met Engelse elementen – zie de 'Blankemate'! Maar zie ook het Hof te Riessen in Terwolde, Welgelegen en de Mediaan in Welsum. Het geld mocht even rollen...

Sloop ging niet door

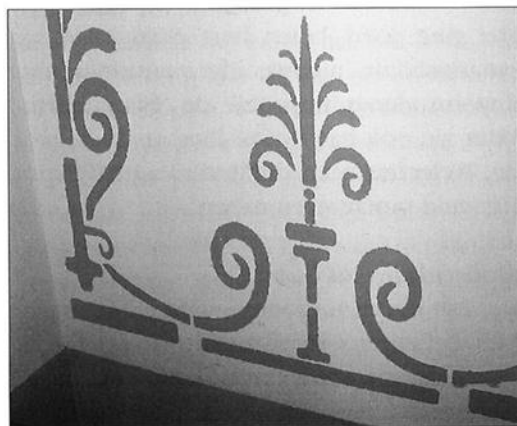
De 20^e eeuw is voor de IJsselboeren en hun collega's elders niet onverdeeld succesvol geweest. De Eerste Kredietcrisis van de 30'er jaren, de Tweede Wereldoorlog, en moeizame Wederopbouw hebben hun spo-

ren getrokken. De een overwon problemen, de ander ging eronder gebukt. In 1987 dreigde de sloop van de "Blankemate". Die echter niet doorging, misschien wel mede door de Voorster aanwijzing in 1984, dat het hier ging om een gemeentelijk monument, van algemeen belang wegens 'schoonheid, fraaie en harmonische architectuur' en 'representativiteit voor een grote 19^e eeuwse IJsselhoeve'.

Sinds 1999 - toen Willemien en Jetse Hartmans na het telefoontje van hun makelaar op slag verliefd raakten op deze 'heerlijkheid' - is de boerderij niet meer als bedrijfspand in gebruik. Hoeve, erf en opstallen nemen een halve hectare in beslag, het echtpaar heeft er circa zes hectare bij gekocht om de ruimtelijkheid te accentueren. En die is nodig omdat de oorspronkelijke grond gesplitst is en anderdeels in gebruik, genomen door de buurman die met deels nieuwe, grootchalige bedrijfsgebouwen een biologische melkbedrijf voert.

Dom betonnen brug

Boer en vrouw Hartmans, onderscheiden met het Voorster Luik. Ze keken ervan op

Aanvankelijk doorlopende sjabloonversiering

en zijn er blij mee. Een bescheiden vergoeding in zekere zin voor de jaren, maanden, weken, uren, momenten dat de spannende roman terzijde werd gelegd, het concert-bezoek 'uitgesteld', het toneelstuk voor hen gesloten bleef, een vakantie ongeboekt bleef. Wat daarvoor in de plaats kwam? Het wegkrabben van de roest in de spanten van de kelders, het eindeloze schoonmaken, in de menie zetten, schilderen over en over. Het sauzen van eindeloze stukken muur, het vullen van gaten, wegbreken van latjes en schrootjes, het volscheppen van talloze kruiwagens plotseling ontdekt puin en zand, rooien en snoeien in de deels verwaarloosde tuin, het schoonboenen van tegelvloeren, het zagen van plakken 80 bij 80 cm marmer in de hal.

En als dat allemaal "even" niet aan de orde van de dag was, dan restte nog altijd het dwingend lezen over wat zich ooit rond huis en hof had afgespeeld. Of nog steeds de belangstelling dringend vereiste, zoals niet lang geleden het betreurenswaardig aanleggen van een betonnen brug over de Terwoldsche Wetering (in plaats van een natuurlijkerwijs in te passen houten exemplaar) waardoor het erf van de Blankemate tegenwoordig deel uitmaakt van een sluiproute voor gemotoriseerd verkeer. Tja, dat zijn dan van die dingen waarbij zelfs de toekenning van een Luik bijgedachten oproept over althans het gemeentelijk gevoel voor harmonie en ongereptheid rond een zo representatieve hoeve.

Terug naar toen

Hoe het ook zij, het gevaar dat de 'Blankemate' ooit nog zal sneuvelen lijkt afgewend. Daarvoor hebben te veel cultureel-historische 'partijen', waaronder de zware

'de Blankemate', fameuze naam van 1403 - 2008

Stichting en de werkgroep NV IJsselhoeven, genoegzame invloed verworven. En bewaken vooral Willemien en Jetse hun domein als een laatste paradijs. Een paradijs, misschien is dat een al te lyrische verwijzing. Maar toch... de meest recente ontwikkeling die de eigenaren hebben aangestuurd is een accentuering van de sterke punten rondom de hoeve: de monumentale bomen, de watergangen aan beide zijden van de tuin en het grind voor het huis. Ze streven naar minstens, voorlopig, de restauratie van de oorspronkelijke Engelse landschapstuin met haar ruimtewerking. Met uitzichten die niet langer worden ingesnoerd door allerlei struiken en hagen. De leilinden die veel lichtinval beperkten zijn al gerooid. Nu dient aandacht geschonken aan de 'vormentaal' en de 'opbouw' van de tuin. De vitale rode beuken, witte en rode kastanjes, de esdoorns en natuurlijk de notenbomen moeten gekoesterd.

Flora en fauna

Het Voorster Luik gaat naar een in deze gemeente unieke buitenplaats. Flora en fauna zijn rijk ontwikkeld. Dat zijn kostelijke elementen om een felicitatief artikel mee te garneren: op de bodem stinzeplanten zoals weide- en akkergeelster, narcissen, winteraconieten, crocussen, blauwe druifjes en sneeuwkllokjes te over. In het water, tevoorschijn gezwommen uit een 'schepproof': zeldzame bittervoorns, palingen, snoeken, brasems, insecten als waterspinnen, schrijvertjes, libellen in verschillende soorten. Langs de randen kikkers, salamanders en padden. Op het water: eenden, watersnippers en hoentjes, meerkoeten, zwanen en een gans.

Een vogelparadijs is de 'Blankemate' hoedan ook. Vooruit, ten leste, de hele opsomming van het wetenschappelijk geregistreerd gevogelte: merel, de (grote) lijster, kramsvogel, boomkruiper, het winterkoninkje, roodborstje, de kool-, pimpel-, staartmees, houtduif, vlaamse gaai, kerk- en steenuil, boerenzwaluw, spot- en ijsvogel, spreeuw, braamsluiper, kleine en middelste bonte specht, kauw, putter, turkse tortels, en veel, heel veel huismussen. En, oh ja, laten we de fitis en de tiftjaf toch niet vergeten, evenmin als de witte kwikstaart... Samengevat, je weet toch als burger van Voorst amper in welke schatkamer van natuur en cultuur je rond mag dwalen.

Bronnen:

- Twello tekent voor de toekomst (Voorster Nieuws 13.09.06)
- Boeren in Nederland
- Tuinhistorisch onderzoek/ Arja Nobel
- Interview Jetse en Willemien Hartmans

'Mijn familie, het dialect en onze Terwoldse jeugherinneringen'

Lammert Luchtenberg

Toen Lammert zes jaar geleden met vervroegd pensioen ging, kwam hij op het idee de jeugdherinneringen aan zijn geboortedorp Terwolde op papier te zetten. 'Voor mijn lieve kleinkinderen Nouska, Job, Mats, Ivar en Quinta', zoals hij nu ontroerend ter introductie aangeeft. Maar zoals vaker gebleken: zo'n idee is sneller geboren dan uitgevoerd. Vanaf 2002 is hij onafgebroken en noest bezig geweest. En zijn pogingen zijn prachtig geslaagd, getuigede kantklare, zware ringband van ruim 220 pagina's vol fascinerende verhalen, foto's en schetsen en, onder meer... liefst 15 bladzijden gewijd aan vermelding en verklaring van begrippen uit het Terwoldse dialect!

'Omdat al mijn kleinkinderen zijn geboren in Amsterdam en ook opgroeien in het westen van het land, denk ik dat zij geen idee hebben van het leven in zo'n klein dorp als Terwolde. Hoe dat er uit zag in de naoorlogse jaren en evenmin hoe hun opa daar in die tijd opgroeide, in die jaren na de oorlog van schaarste en armoede. Weliswaar een betrekkelijke armoede, die werd goedge maakt door een rijk gevoel van een toch onbezorgde jeugd. Pas later, in de jaren '50 en '60 kwam er geleidelijk meer voorspoed. Geholpen door veel, door mijn grootmoeder en mijn moeder bewaarde foto's, krantenknipsels, geboorte- en trouwkaarten, pachtcontracten en andere documenten kwamen de herinneringen aan mijn jeugdjaren in Terwolde dan ook boven drijven.

Tot 1740 gekomen

Gaandeweg rees bij mij het idee om niet alleen mijn jeugdherinneringen aan Terwolde op te schrijven maar ook om de herkomst van mijn familie uit te zoeken. Voor deze genealogie heb ik mij beperkt tot uitsluitend de voorouders van mijn grootvader in rechte lijn, zijn nakomelingen en de personen waarmee deze nakomelingen een ver-

Informatie voor de lieve kinderen van nu

bintenis zijn aangegaan. Mijn naspeuringen reikten tot ca. 1740, hetgeen resulteert in negen generaties Lugtenberg. Vanaf 2002 heb ik mij aldus verdiept in de oude familieliedossiers. Daarnaast plukte ik ook veel gegevens van internet en putte ik uit oude gemeentelijke archieven in de regio. Van grote waarde was ook de hulp die ik iedere keer kreeg van medewerkers bij de diverse oude archieven in de regio en zeker ook bij de Oudheidkundige Vereniging Voorst. Zeer bedankt, mensen!

Tijdens al mijn nasporingen bleek ik me te kunnen beperken tot de gemeenten Nijbroek (oud), Voorst, Epe en Vaassen, omdat alle voorouders uit deze streek komen. Tot mijn grootvader Lammert Lugtenberg

(1883-1961) zijn ze allemaal in de landbouw werkzaam geweest als 'daghuurder' zoals dat toen heette. Mijn grootvader was de eerste en tevens de laatste die een - weliswaar gepacht - maar dan toch eigen boerenbedrijf had.

Na de inleiding komen in het boekje de volgende onderwerpen aan de orde:

- Een korte beschrijving van het dorp Terwolde, gevolgd door een opsomming van alle toen in Terwolde aanwezige bedrijven en bedrijfjes; meestentijds eenmanszaken. Geboren in 1941 kan ik van het oorlogsgebeuren weinig terughalen. De meeste herinneringen komen dan ook van de periode daarna, zoals van de kleuter- en de lagere school. Ook beschrijf ik de buurt waarin ik woonde en de dingen waar je je toen als kleine jongen mee vermaakte. Zoals een hoepel maken met eenvoudige middelen. Of een pijl-en-boog, of een hengel van 'n bonenstaak met een touw als snoer en een dobber gemaakt van een kurk en kippenveer. Je maakte altijd buiten plezier. Ook 's winters, er werd veel geschaatst, want er was destijds (volgens mij en vele anderen) alle winters natuurijs. Op Oudjaarsdag en -avond werd er natuurlijk overal gerommeld en geknald met zelf-gemaakte slagsleutels en donderbussen met carbid. Boodschappentas vol met vuurwerk, daar had niemand geld voor. Kom er nu eens om!

Alles nog handwerk

In het boek wordt ook veel aandacht geschonken aan het verenigingsgebeuren in het dorp. Gymnastiek, voetbal, muziek enzovoorts. Een groot deel wordt gewijd aan

Pentekening van grootvaders 'eigen' boerderij

de boerderij van mijn grootvader en alle hand- en spandiensten die ik daar verrichtte en verder hoe het leven op de boerderij er in die tijd uitzag. Bijna alles was nog handwerk, er was nog nauwelijks iets gemechaniseerd.

Omdat voor mij - maar ook voor mijn familie - de uitzending als militair naar het in 1961/1962 roerige (Nederlands) Nieuw-Guinea een heel bijzondere periode is geweest heb ik daar ook ruimte aan besteed.

En omdat niet alleen thuis, maar het hele dorp altijd in het 'Terwoldse dialect' sprak, heb ik - om de sfeer van vroeger op te roepen - op meerdere plaatsen in het boekje woorden, uitdruk-

kingen en/of gezegden gebruikt die toen pasten in de dagelijkse omgang.

Vanaf mijn geboorte in 1941 tot aan mijn trouwen in 1967 heb ik in Terwolde gewoond. Terwolde is steeds een klein dorp gebleven. Er is het nodige veranderd, maar er is gelukkig ook nog veel bewaard. Vooral het mooie rivierlandschap van de IJssel en het daar nog steeds grazende en glanzende roodbonte MRIJ-vee brengt mij op mijn fietstochten nog regelmatig in mijn geboortedorp Terwolde terug. Ja, ik hou van dit land!

DE UITDAGING:
'MIJN FAMILIE
TE BOEK GESTELD'

Het Heilig Kerstmisgilde, trouw en sereen door alle eeuwen heen

Ed Stol

Als oud-Haarlemmer kreeg ik kortgeleden een tekst over de geschiedenis van 'het Heilig Kerstmisgilde'. En, heel recent, het boek dat het ontstaan en verloop van dit gilde beschrijft. Niet alleen werd ik geboeid door de zeer oude geschiedenis (1347) van dit, in de Haarlemse middeleeuwen wortelende, genootschap maar ook door de nauwkeurigheid waarmee de historie van dit gilde is opgeschreven, bewaard bleef en geactualiseerd is. Dit Haarlemse Gilde heeft zijn rooms-katholieke karakter tot op heden behouden. In 1905 heeft jhr. mr. A.F.O. van Sasse van Ysselt (deken van het Gilde 1912/1913) een boek geschreven over de rijke historie. Deze uitgave, nu een erkend standaardwerk, kreeg als titel Beschrijving van het Heilig Kerstmisgilde te Haarlem.

Bijna een eeuw later is in Haarlem, rond Kerstmis 2002, opnieuw een boek verschenen, geschreven door dr. Gerard J. Jaspers op uitnodiging van het Heilig Kerstmisgilde. De titel luidt: *'Het Heilig Kerstmisgilde te Haarlem - Nieuwe aspecten van een oude geschiedenis'*.

Hoofdmoot daaruit is een beschrijving van het teruggevonden handschrift van de *Kopie van het stoelenboek van de Heer van Berckenrode*. Het originele stoelenboek, in 1669 geschreven door jhr. Heijnderick van Alkemade van Berckenrode, is waarschijnlijk (opzettelijk) verloren gegaan. Maar er was gelukkig door Henricus van Tetroode in 1770 een identieke handgeschreven kopie, wij zouden zeggen een *back-up*, gemaakt en dat is thans het stoelenboek van het Gilde. Ook deze kopie bleek lange tijd onvindbaar maar kwam toch weer tevoorschijn.

Ik wil dan ook graag - met het oog op Kerstmis-2008 - de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst laten delen in deze geschiedenis die hieronder beknopt wordt weergegeven.

Kerstfeest, het ontstaan

Aan het begin van de 14e eeuw werd het kerstfeest in ons land vrijwel niet gevierd. Sinds de 4e eeuw had 'Rome' weliswaar de herdenking van de geboorte van Christus als kerkelijk feest ingesteld, maar dit leefde allerm minst bij het overgrote deel van de bevolking. Zelfs in de heiligenkalender van die tijd komt Kerstmis niet voor, wel daarentegen de sterfdag van de Heilige Stephanus.

Vanuit Italië was omstreeks 1223 door toedoen van Franciscus van Assisi een beweging op gang gekomen die de geboorte van Jezus Christus wilde herdenken met een passend feest, waarbij de Kerststal centraal stond. De twee oudste, nog bestaande, verenigingen in ons land, beide stammend uit het begin van de 14e eeuw, hadden vrijwel hetzelfde doel namelijk het Kerstfeest ingang te laten vinden in ons land. Dit waren de Illustere Lieve Vrouwe Broederschap in Den Bosch en het Heilig Kerstmisgilde in Haarlem. Een belangrijke bijbedoeling bij dit streven zal ongetwijfeld geweest zijn de herinnering aan het heidense zonnwendefeest in ons land te doen vervagen.

Het Gilde, zijn oprichting

De oprichtingsdatum van het Haarlemse Heilig Kerstmisgilde staat niet geheel vast. Het oudste register van het gilde, het 'Ruyghe Boeck' - zo genoemd naar de kocharen die nog op de perkamenten band zitten - bevat rekeningen vanaf het jaar 1374. Deze

*'DIE SALIGHE GHEBOORTE CHRISTI TER EREN' in latijnse letters van goud op een rood lint
In een schildvoet van keel een latijns kruis van goud (Christus), alles vervaardigd in een versmalde keper van zilver (het besneeuwde dak van de Kerststal), overtopt door een vijspuntige ster in een veld van sabel (de Kerstnacht).*

aantekeningen worden in 1371 of 1372 voorafgegaan door het reglement van het gilde. Dit 'ruige' boek is oorspronkelijk dikker geweest. Een titelpagina en op zijn minst het eerste katern ontbreken. De Haarlemse germanist/taalkundige dr. Gerard J. Jaspers, heeft berekend dat het boek rond 1320 in gebruik moet zijn genomen. Een OKV medewerker heeft natuurlijk altijd belangstelling voor archieven, zo ook voor dit archief, dat vrij compleet is. Het ruige boek

en de boeken die in ouderdom daarna volgen zijn rekeningboeken, die tot op de dag van vandaag worden bijgehouden door de 'thesaurier' van het gilde. Tot voor kort had het Kerstgilde zijn archief nog in eigen beheer. Het oude archief wordt nu niet meer bij bestuursleden thuis bewaard. Het werd in november 2005 overgedragen aan het Noord-Hollands Archief in de Jansstraat te Haarlem, dat daarmee ook in het bezit kwam van het 'Ruyghe Boeck', het op één na oudste, nog bestaande Haarlemse archiefstuk bij deze instelling. Alleen het uit twee oorkonden bestaande stadsrecht van Haarlem (1245) is ouder.

Getallen-mystiek

De bestuurders van het Kerstmisgilde zijn: de voorzitter (de 'deken'), de secretaris annex penningmeester (de 'thesaurier') en de overige bestuursleden, die 'vinders' (*) worden genoemd. Wat betreft de gildeleden: het Reglement voorziet op basis van middeleeuwse getallen-mystiek in 54 leden, 27 gildebroeders en 27 gildezusters, gelijkelijk gekozen uit de drie standen, de adel, geestelijkheid en de burgerij. Het heilige getal drie tot de derde macht is 27. Zo kwam men op de aantallen voor de broeders en zusters. De Gildeleden staan niet vermeld in een ledenregister maar hebben een 'stoel' en staan vermeld in een 'stoelenboek', van stoel 1 tot en met stoel 54. Men kon niet 'zomaar' lid worden. Moest van onbesproken gedrag zijn en een trouw lid van de Kerk. Aanvankelijk kwamen de leden voort uit de adel en welgestelde Haarlemse patriciaatskringen. Men kon een stoel kopen, erven of door schenking tijdens het leven verkrijgen. Het waren denkbeeldige stoelen, die in het stoelenboek met een

nummer werden aangeduid. Per stoelnummer bevatten deze boeken de namen van de achtereenvolgende eigenaren met de datum van 'verboeking', de datum van intrede in het Gilde. Het oudst bekende en bewaard gebleven stoelenboek werd in 1669 geschreven door jhr. Heynderick van Alkemade van Berckenrode. Dit oude boek werd in de 18e eeuw overgeschreven en is slechts in de vorm van de kopie bewaard gebleven. Het lijkt waarschijnlijk dat er ook vóór dat tijdstip stoelenboeken zijn geweest. Maar deze veel gebruikte boeken waren, door slijtage, van tijd tot tijd aan vervanging toe.

Auberge en Huize Hartelaar

Bij het overschrijven van oude gegevens in nieuwe boeken zijn fouten gemaakt. Dit is o.m. aange-toond door een onderzoek, ingesteld door Dr. G.J. Jaspers, van het enige tijd geleden teruggevonden kopie-exemplaar. Het resultaat van dit onderzoek werd voor hem aanleiding tot het schrijven van een boek met de titel *Het Heilig Kerstmisgilde te Haarlem, Nieuwe aspecten van een oude geschiedenis, het Stoelenboek*. Bij het doorlezen ervan kwam ik enkele bekende namen tegen. Bij stoel 39 staat vermeld: **Anno 1967** Clementine Josephine Anna Marie Freiin von Redwitz Jordan, geboren te Amsterdam, echtgenote van Robert Louis Christiaan Hendrik van Embden († 1996); bij erfenis; wonende huize 'Hartelaar'. Bij stoel 12 staat vermeld: **Anno 1933** Clementine Fredrique Elisabeth Marie Freifrau von Redwitz Jordan, geboren baronesse van Voorst tot Voorst, bij gift van haren vader voornoemd. Voornoemde hertrouwde, als douarière dr Raimund Vincenz Maria Freiherr von Redwitz Jordan, met Henricus Franciscus Heerkens Thijssen in 1974. **Anno 1991** Patricia Clementine Anna

Marie van Embden, geb. 15 maart 1956 te 's-Gravenhage, wonende te Twello, modeontwerpster bij erfenis van haar grootmoeder voornoemd.

U kent haar misschien van de Auberge op het Hartelaar. De eerste die bij stoel 12 staat genoemd dateert van vóór 1436. Men ziet dat het niet alleen Haarlemmers of Kennemerlanders zijn die een stoel hebben maar veelal ook de katholieke adel uit Gelderland, Overijssel en andere provincies en zelfs van over de landsgrens.

De prent die Jacob Matham in 1606 voor het Kerstmisgilde maakte, waaronder het gedichtje met de doelstellingen van het Gilde. (Haalem, Archief Heilig Kerstmisgilde)

De doelstellingen

Het Heilig Kerstmisgilde beoogde zijn doelstelling, de 'passende' viering van het Kerstfeest, te verwezenlijken door het laten opdragen van een mis door de kapelaan van het gilde. Het Kerstmisgilde had aanvankelijk geen eigen kapel, maar wel - had net als veel andere Haarlemse gilden - een eigen altaar aan één van de pilaren van de kooromgang in het oostelijk deel van de St. Bavokerk aan de Grote Markt. Bekend is zelfs precies waar, namelijk tegenover het glas-in-loodraam voorstellende de Boom van Jesse.

Sinds 1557 beschikte het gilde een eigen kapel aan de noordzijde van de kerk. De kapel werd gebouwd voor rekening van een lid van het gilde, de rijke Haarlemse burgemeester Pieter van Dorp, die tevens kerkmeester was van de St. Bavo. Voor de kapel werd ingewijd moest de aartsbisschop van Utrecht voor de verplaatsing van het altaar van het Kerstgilde naar deze kapel toestemming geven. De misviering werd gevolgd door maaltijden op beide kerstdagen, waar niet alleen de leden aanzaten, maar ook 13 daartoe uitgenodigde Haarlemse armen. Dit aantal van 13 had te maken met het laatste avondmaal van Jezus met zijn 12 discipelen. Aanvankelijk werden de aanwezige armen tijdens de maaltijden bediend door de dames van het Kerstgilde.

Er werd gegeten in herbergen zoals *In de Bas-taerdt pijp* en in de Smedestraat te Haarlem, maar ook in de schepenzaal op het Haarlemse stadhuis. Later werd ook gegeten in buiten de stad gelegen herbergen zoals *De Oude Geleerde Man* in Bennebroek en in *Het Rechthuis* van Overveen. Aan de plaats waar dit Rechthuis stond worden wij herinnerd door het later op die plek gebouwde *Hotel van ouds het raadhuis*. In de loop der tijden is het liefdadigheidsaspect veranderd.

De maaltijden voor de armen werden op den duur vervangen door een gezamenlijk dagje uit, bijvoorbeeld naar de herberg/uitspanning *Kraantje Lek*. Tegenwoordig gebeurt dit door een donatie van het Gilde aan een instelling van algemeen nut. Hoewel het *Heilig Kerstmisgilde* nu een gezelligheidsvereniging is geworden, zijn de doelstellingen dezelfde gebleven.

De Reformatie

Ten tijde van de Reformatie werd het Gilde sterk in zijn handelingsvrijheid beknot maar het is hieraan niet ten onder gegaan. Na 29 mei 1578, toen muitende soldaten de St. Bavo binnendrongen, de kerk plunderden en de aanwezige kerkgangers molesteerden, mocht de kapel niet meer worden gebruikt door het gilde. In de eeuwen daarna vond het Kerstmisgilde onderdak in de schuilkerk St. Bernardus, bijgenaamd *De Hoeck*, een rooms-katholieke Statie op de hoek van Korte Begijnestraat en de Bakenessergracht. Later, (19e eeuw) in de *St. Josephkerk* in de Jansstraat. Na de voltooiing van de kathedrale basiliek *Sint Bavo* aan de Leidsevaart in 1897 werd dit de kerk van het *Heilig Kerstmisgilde*. Daar komt men dan bijeen voor een Eucharistieviering waarna men aanzit aan het Gildemaal.

(*) vinder; bemiddelaar in der minne; vormen samen met een deken een gildebestuur (*MiddelNederlandsch Handwoordenboek*).

Bronnen:

- *Het Heilig Kerstmisgilde te Haarlem; Nieuwe aspecten van een oude geschiedenis*; Dr. Gerard J. Jaspers; ISBN 90 9016 580 0
- *Tekst lezing Het Heilig Kerstmisgilde*

Er zijn grenzen voor gemeente en eensgezinde burenen...

Ronald JJ Meijer

Niet zelden heeft er overdracht van grond plaats zonder dat eene akte wordt opgemaakt. Doorgaans zijn het weinige centiares, overgaande door ruilingen tussen eensgezinde burenen. Wanneer beter werd ingezien en bedacht, welke onaangename gevolgen uit die geheime overgangen kunnen voortkomen, dan zouden ze onzes inziens niet zoo dikwijls plaats vinden. Vooreerst toch stelt men zich bloot aan boete wegens ontduiking van registratierecht, en ten anderen kunnen er licht grensgeschillen uit voortvloeien.'

Jaja, Edo Molema, veeljarig landmeter van het kadaster te Appingedam, was zeer wel op de hoogte van de listen en lagen van de kleine luyden in den lande. Wie daaraan mocht twijfelen in het huidig tijdsgewricht – sinds september dit jaar is de gemeente Voorst, met name de afdeling Vastgoed en Belastingen begonnen de juiste erfgrenzen te controleren – die leze dat curieuze boekje dat mij dezer dagen in handen viel. Een smal, ge-'lumbacked' bandje van 52 pagina's plus zeven uitslaande platen en modellen hoe ambtelijk-ordentelijk gemeten en geregistreerd behoort te worden. Officieel in druk gegeven bij de vooraanstaande, nog bestaande uitgeverij Noordhoff te Groningen ten jare 1898.

Om de vergelijkende waarde van dit boekje 'Ons Kadaster voor Oningewijden Geschetst' aan te geven: het boek van prof.dr. P.W.A. Cort van de Linden 'de Wet van het Recht' kostte drie kwartjes, de studie van dr. H.J. Top 'Waarom geen beschermen-de graanwetten?' vergde vier dubbeltjes, evenals de 'Opmerkingen bij het ontwerp tot Regeling van het Notarisambt'. En dat natuurlijk uitsluitend via gerenommeerde boekhandels. Anderzijds, het moet gezegd, diende wel vijftien gulden te worden ge-

fourneerd voor het tweedelige werk over het Hedendaags Strafrecht in Nederland en in het Buitenland.

Terug naar landmeter Molema, die een en andermaal waarschuwt dat 'verzwegen' eigendomsovergang 'onaangename' gevolgen kan hebben. Niet alleen, zegt hij, voor de opvolgende eigenaren, maar ook voor het Kadaster zelf: de landmeter kan immers op een dwaalspoor worden gebracht. Molema laat zich door al te

slimme of sluwe burger niet met een kluit in het riet sturen en dekt zich duidelijk in getuige zijn conclusie: 'Aan de betrokken eigenaren dan de schuld als het Kadaster 'in de war' is...' Daarmee kunnen dus gelijkelijk burgers en de gemeentelijke bestuurders het doen. Want hoe zuiver en rechtlijnig lopen erfgrenzen als sommige rooilijnen als 'verschuivende percelen' door de autoriteiten worden gedoogd, bijvoorbeeld om kosten van 'groen onderhoud' uit te sparen, c.q. die over te laten aan zorgzame burger-tuinlieden?

Na 30 jaar gevonden: Geurt Mulder en Kaatje Mossel en Karel de Grote!

Franz Roos

Al jarenlang doen verhalen de ronde dat wij, de familie Roos, afstammen van Kaat Mossel, de beroemde mosselvrouw uit Rotterdam, en van heldhaftige, bijna adellijke voorouders uit Duitsland. Maar dan, ineens, wordt de nieuwsgierigheid naar de familieherkomst zo groot dat je zelf actief op zoek gaat. Wat zou er waar zijn van al die verhalen? Zo reis ik in 1977, zonder enige kennis van genealogie, af van Blaricum naar het Rijksarchief in Haarlem. Mijn grootmoeder, Maria Mulder, is geboren in Laren (NH) als dochter van Elbertus Mulder en Catharina Bosman. Verder reikt de informatie niet...

Voor familieonderzoek moet je de gegevens van de Burgerlijke Stand raadplegen en die worden bewaard in de archieven in de provinciehoofdsteden. In Haarlem aangekomen raak ik verzeild in een wat stoffige studiezaal. In doodse stilte bladeren enige oudere mannen in boeken. Achter een glazen afscheidingswand zit iemand. Fluisterend wend ik mij tot hem om te vragen wat te doen. Zo krijg ik mijn eerste uitleg over de Tienjarige tabellen en de Eénjarige tabellen van de Burgerlijke Stand.

Van dienstmeisje tot bruid

Na enig zoeken heb ik de juiste datum gevonden. Dan moet ik een briefje invullen met naam, tafelnummer en archiefnummer en dit overhandigen aan de zaalbediende. De zaalassistent verdwijnt achter een loket. Na enige tijd wordt een dik boek met geboorteakten op mijn tafel gelegd. Daar vind ik inderdaad de geboortegegevens van mijn grootmoeder en de namen van haar ouders. Geen gegevens over geboortedatum en plaats waar mijn overgrootouders vandaan komen. Vervolgens vraag ik de trouwakte van oma op volgens dezelfde procedure. Dat schiet op. Ik lees dat mijn overgrootouders gehuwd zijn in Velsen. Overgrootvader

Elbertus Mulder is geboren in Velsen en zijn vrouw komt uit Zutphen. Betovergrootvader Lucas Mulder, geboren in Loosdrecht, is in Haarlem gehuwd met een dienstmeisje. Hier stopt het onderzoek. Voor gegevens over Loosdrecht en Zutphen moet ik naar de archieven in Utrecht en Arnhem en met geen mogelijkheid kan ik gegevens vinden over de ouders van het dienstmeisje geboren in Haarlem. In het archief van Utrecht ontdek ik dat de ouders van Lucas Mulder in Loosdrecht getrouwd zijn in 1815. Gelukkig nog net op tijd om in de Burgerlijke Stand opgenomen te worden. Want gegevens van geboorteplaats en gegevens van de ouders staan daar uitvoerig in vermeld: Hendrikus Mulder en Willempje van der Berg. Dan weer terug naar het archief van Gelderland in Arnhem. Zoeken in de doopboeken van de NH Kerk van Garderen. En jawel, op 28 september 1788. Geboren een zoon Hendrikus van Geurt Mulder en Elbertje Folmers. Vervolgens de trouwboeken erbij gehaald. Ergens tussen 1770 en 1788 zullen Geurt Mulder en Elbertje Folmers getrouwd zijn. Maar niet in Garderen. Geen Geurten of Gerritten gehuwd met een Elberta, Elbertje of iets dergelijks. Met geen mogelijkheid lukt het mij dit echtpaar te vinden. Jaren-

lang probeer ik een spoor te vinden dat leidt naar Geurt Mulder. De naam van zijn vader is niet bekend, geen doopgetuigen, geen enkel aanknopingspunt. Gelukkig is er nog genoeg uit te zoeken om de komende jaren, de ene periode meer intensief dan de andere. Zo heb ik per trein Nederland afgereisd om in de provinciale archieven langzaam maar zeker mijn stamboom op te bouwen. Een zoektocht die inmiddels 30 jaar duurt.

Veel tijdwinst

De voortschrijdende techniek en brede belangstelling voor genealogisch onderzoek helpen daarbij. Aktes worden gekopieerd en op fiches gezet. Er worden registers gemaakt op naam van de gegevens uit de doop- en trouwboeken. De computer maakt het makkelijker om gegevens op te slaan en via internet worden vele archieven ontsloten. Geen wachttijd meer om aktes te laten brengen door medewerkers van het archief. Niet meer zoveel en soms tevergeefs op stap gaan naar archieven. Via internet zijn inmiddels bijna alle gegevens van de Burgerlijke Stand ontsloten. Ook doop- en trouwboeken over de periode van vóór 1815 zijn veelal op internet te raadplegen. En veel genealogen hebben stambomen op internet gezet waarmee deze gegevens ook voor anderen te raadplegen zijn.

Dat wil niet zeggen dat het bezoek aan archieven overbodig is geworden. Aanvullende gegevens, zoals adressen en beroepen staan meestal niet bij de informatie op internet. Notariële archieven met een schat aan anekdotisch materiaal moeten ingezien worden op het archief. Bovendien is een bezoek aan archieven leuk. Het Amsterdams archief, gevestigd in het gebouw de Bazel, is

zeker een bezoek waard. Het is er ontspannen en gezellig. Geen doodse stilte, maar druk geloop en geroezemoes. En een rondleiding door het architectonisch interessante gebouw is zeer aan te bevelen. Maar ook de kleinere archieven zijn de moeite waard. In het Arend Datema Instituut, gevestigd in het oude stationnetje van Kesteren, zitten vrijwilligers die iedere bezoeker graag helpen en alles weten van families uit de omgeving. In het Gemeentearchief van Ede heb ik met behulp van enthousiaste medewerkers gezocht naar bouwtekeningen van een woning uit 1812 waar één van de voorouders van mijn vrouw gewoond heeft. De boer-

Catbarina Bosman (1852 – 1937) met zwager Johan Hendrik Mulder, koetsier op Duin en Kruidberg te Velsen en twee dienstmeisjes

derij bestaat nog steeds. En in Rotterdam zijn de medewerkers op de studiezaal niet te beroerd om mee te lezen met moeilijk te ontcijferen teksten uit de 17e eeuw. Dat alles neemt niet weg dat internet mogelijkheden biedt die voorheen ondenkbaar waren en de zoektocht vergemakkelijken. Buitenlandse archieven zijn vlotter toegankelijk. Wie heeft geen voorouders uit Duitsland, België of Frankrijk? Talloze Duitse dienstmeisjes trokken naar Nederland.

Leiden zit vol met afstammelingen van de Hugenoten en in Amsterdam kwamen zee-lieden uit Scandinavië en Engeland die hier trouwden en kinderen kregen. Uit al die streken en landen vind ik mensen in mijn stamboom. Rond de 20.000 personen met vertakkingen door heel Nederland, Duitsland en België. En ja, Kaat Mossel hoort daarbij en Karel de Grote, en Hendrik Lammerts, geboren rond 1680 in Putten, mijn voorouder in de rechte lijn.

Maar niet alles lukt. Soms ontbreken verdere gegevens. Veel doop- en trouwboeken gaan niet verder terug dan halverwege de 17e eeuw. Soms lukt het gewoon niet om gegevens te vinden omdat de informatie ontoereikend is. En daarmee kom ik weer bij Geurt Mulder in Garderen terug. Twintig jaar heb ik naar hem gezocht! Zijn naam ingetypd op de computer, in vele varianten. Tot, oh wonder, in 1999. Via een lijst van eigenaren en bewoners van panden in het dorp Barneveld geplaatst op internet kan ik de draad weer oppakken.

“ORA 0203, boek 837, fol. 238verso, 239, d.d. 8 januari 1781, Geurt Mulder & Elbarta Folmer verkopen huis, hof en berg, tussen de huizen en boven van Cornelisjen Noijen en Reijer Beertsen, aan Bart Verschuur & Wijmptjen Jacobs voor f. 1360,50”.

Hiermee was de link gelegd tussen Garderen en Barneveld. Een verbinding, bij wijze van spreken, op een steenworp afstands van elkaar, maar als je dat in de boeken moet vinden welhaast een onmogelijke opdracht. En dan zit het opeens weer mee. In Barneveld zijn de twee huwelijken van Geurt Mulder vermeld. Bij het eerste huwelijk staat vermeld *‘Geurt Mulder j.m. uit Wilp*

gehuwd met Machteld van Wageningen op 16 maart 1764.’

Via het archief in Arnhem, het gemeentearchief in Voorst en de site van de OKV waar de doop- en trouwboeken van Twello te raadplegen zijn, kan ik weer een deel van de stamboom afmaken. Ook hier weer wat zoekwerk en een combinatie van gebruik van internet en het bezoek aan de archieven. De familie Mulder trouwde en doopte niet alleen in Wilp. In Twello en Terwolde zijn ook gegevens te vinden. Maar er ontbreken gegevens in de doop- en trouwboeken. Dat betekent verder onderzoek. Wie was Geurt Rutgers (Mulder)? De naam ‘Mulder’ duidt op het beroep molenaar van hem of zijn vader. Een windmolenaar of één van de vele papiermolenaars die hier in de omgeving woonden? Voor informatie houd ik mij aanbevolen.

Ten slotte, tips voor wie wil beginnen op internet: maak gebruik van Genlias (gegevens Burgerlijke Stand). Van Digitale Bronbewerkingen Nederland en België (verwijzingen naar provinciale en gemeentelijke archieven). Geneanet helpt bij het zoeken op naam naar families. Family Search kan als internationale site Mormonen heel nuttig zijn. Tik je naam of die van voorouders in op internet. Het is verrassend hoeveel informatie dit oplevert en hoeveel mensen dezelfde voorouders hebben. En ga vooral zelf kijken in archieven. Beperk je niet tot de directe voorouders. Gegevens van broers en zussen, aangetrouwde familie en getuigen brengen je verder om de naam van een voorouder te ontdekken. Kinderen worden vernoemd naar vaders en moeders. Dit geeft aanwijzingen. Ouders, broers en zussen zijn vaak getuige bij een doop. Kinderen worden niet alleen gereformeerd gedoopt,

soms wordt dit katholiek 'overgedaan'. Dat geldt ook voor huwelijken. In archieven staan niet alleen gegevens van rijke mensen. Kijk op de site van het Gemeentearchief van Rotterdam, één van de meest uitgebreide archieven. De digitale notariële archieven van Rotterdam bevatten talloze verhalen over burenruzies, matrozen die geld nalaten en huwelijksvoorwaarden.

Parenteel van Rutger Hermens (Mulder)

I. Rutger Hermens, Landbouwer, geboren 1630 te Twello, gedoopt te Twello (op de Schelenhof). De Scheelenhof afgebroken in 1960. Kruisvoorderweg 5 Twello. Ondertrouwd op 25-10-1663 te Twello, gehuwd op 20-12-1663 te Twello, jm van Wijlpe op 't Schelenhof, jd van Diepenveen met **Geesken Gaerts**, gedoopt te Diepenveen.

II. Geurt Rutgers. Koopt op 1 december 1705 voor 625 gulden Jan Ulixhofstede, met huis, hof en 5 morgen land op de Teuge. Gehuwd op 16-03-1689 te Twello/Wilp, met **Grietje Gerrits**, dochter van **Gerrit Hermens**.

III. Rutger Geurts MULDER, Timmerman op de Bruggemate (vlg. Haardstedenregister). Landbouwer op Hondschoten, gedoopt op 29-04-1703 te Wilp, overleden op 19-11-1776 te Wilp op 73-jarige leeftijd. Adres: Op het Hondschoten, 19-11-1766: Voor de begrafenis van **Rutger Geurs Mulder** op t Hondschoten wordt f 2-1-8 betaald (2x klok luiden, graf maken). Voor de begrafenis van zijn weduwe op 3-6-1783 wordt f 3-6 betaald. Gehuwd (1) voor 1734 met **Jenneken Jansen**. Gehuwd (2) op 31-jarige leeftijd op 01-05-1734 te Twello, jd uit Vaassen met **Hendrina Gerrits**, 27 jaar oud, gedoopt op 16-01-1707 te Wilp, overleden op 03-06-1783 te Wilp op 76-jarige leeftijd, dochter van **Gerrit Henrics** en **Engeltje Teunis**.

IV. Geurt Rutgers MULDER, Timmerman, gedoopt op 31-03-1737 te Wilp, overleden op 18-08-1826 te Huizen op 89-jarige leeftijd. Gehuwd (1) op 26-jarige leeftijd op 16-03-1764 te Barneveld met **Machteld van WAGENINGEN**, gedoopt te Arnhem, overleden op 02-12-1773 te Barneveld. Gehuwd (2) op 37-jarige leeftijd op 15-07-1774 te Barneveld met **Elbertje FOLMERS**, 24 jaar oud, gedoopt op 12-04-1750 te Wageningen, overleden op 11-05-1802 te Garderen op 52-jarige leeftijd, dochter van **Philip FOLMER**, Smid, en **Elisabeth Hendriksen**.

V. Hendrikus MULDER, Wagenmaker, geboren op 28-09-1788 te Garderen, gedoopt op 05-10-1788 te Garderen. Gehuwd op 24-jarige leeftijd op 22-11-1812 te Nieuw Loosdrecht met **Willempe van der BERG**, 22 jaar oud, gedoopt op 25-04-1790 te Nieuw Loosdrecht, overleden op 26-11-1850 te Eemnes op 60-jarige leeftijd, dochter van **Lucas van der BERG**, Wagenmaker, en **Hilletje LEIJEN**.

VI. Lucas MULDER, Werkman, Tuinbaas, geboren op 11-09-1815 te Nieuw Loosdrecht, overleden op 08-01-1894 te Velsen op 78-jarige leeftijd. Adres: In een huis op Duin en Kruidberg (B13, inwonend bij zijn dochter **Maria Hendrika**). Gehuwd op 24-jarige leeftijd op 09-10-1839 te Haarlem met **Maria Hendrina SCHOMBURG**, 32 jaar oud, Dienstbode, geboren op 28-07-1807 te Haarlem, gedoopt op 02-08-1807 te Amsterdam, overleden op 08-03-1882 te Velsen op 74-jarige leeftijd, dochter van **Johan Hendrik SCHOMBURG** en **Maria INGERMANS**.

VII. Elbertus MULDER, Tuinman, geboren op 16-12-1853 te Velsen. Adres: Landgoed Duin en Kruidberg, overleden op 04-11-1901 te Bussum op 47-jarige leeftijd. Gehuwd op 31-jarige leeftijd op 29-10-1885 te Velsen met **Catharina Aleida BOSMAN**, 32 jaar oud, Dienstbode, geboren op 28-12-1852 te Zutphen. Adres: Nieuwstad, overleden op 15-05-1937 te Utrecht op 84-jarige leeftijd, dochter van **Wessel BOSMAN**, Kledemaker, Aannemer, Kok in het huis van Arresten, Provost, en **Catharina Aleida ten HIETBRINK**, Dienstmeid.

VIII. Maria Hendrika MULDER, Onderwijzeres, geboren op 12-02-1887 te Laren, overleden op 25-01-1972 te Laren op 84-jarige leeftijd. Gehuwd op 29-jarige leeftijd op 07-06-1916 te Hilversum met **Pieter ROOS**, 34 jaar oud, Kruidenier, geboren op 19-11-1881 te Vlissingen overleden op 26-03-1940 te Utrecht op 58-jarige leeftijd

IX. Hendrik Elbertus ROOS, Boekhouder bij Philips, geboren op 08-09-1918 te Utrecht overleden op 28-01-1996 te Veenendaal op 77-jarige leeftijd. Gehuwd op 30-jarige leeftijd op 07-04-1949 te Utrecht met **Alida Maria GROBECKER**, 28 jaar oud, geboren op 09-01-1921 te IJmuiden.

X. Drs Franz Joseph ROOS, Criminoloog, Adviseur in de gezondheidszorg, geboren op 23-12-1951 te Utrecht. Adres: Rijksstraatweg 20 Voorst. Gehuwd op 29-jarige leeftijd op 01-05-1981 te Ede met **Martha Helena ROELOFSEN**, 35 jaar oud, Secretaresse, geboren op 30-07-1945 te Ede.

Vernieuwende geest Geert Grote waait uit over heel de IJsselvallei

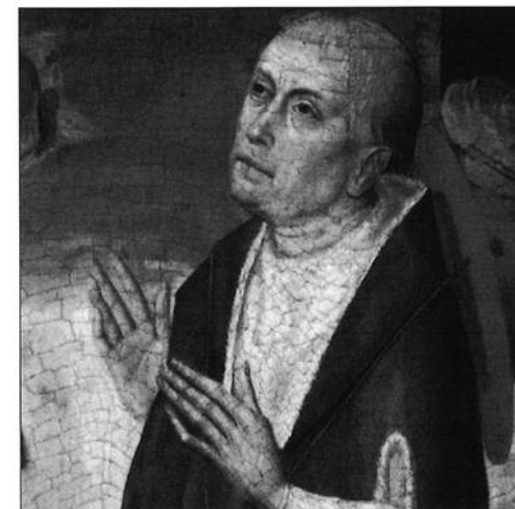
Ronald JJ Meijer

Op de kale kleigronden, rond de rietbekraagde kolken, langs de woeste IJssel-oeveren, ze hebben allemaal van hem geweten, van Voorst tot Wilp, van Twello, Terwolde tot Nijbroek – de kleine boeren sappelend voor hun bestaan, de visserlui in weer en wind, de scharrelaars met hun nering, een halfdoorwaakte dolende geest, de leprozen en pestlijders, de altijd nieuwsgierige maagdekijns, het schoelje en de feodale adellijken in hun grote huizen van steen, met wijn en spek in de kelders. Geert Grote, geleerde diaken en boeteprediker, zijn naam waarde rond aan deze arme, en gene rijke zijde van de rivier. 'Bekeer je, weet van je broze bestaan, duivel en hellevuur wachten, doe afstand van je hoogmoed en geldstukken, denk niet aan de buik!'

De tijd was er rijp voor. De mensen waren de eindeloze oorlogen beu, verlangden naar rust, een beetje orde en veiligheid, ruimte om te kunnen werken voor eerlijke gort en een pot drabbig bier. Begeesterd met nieuwe moed, ook om te zeggen wat men – binnen de smalle marges van angst en beven – dacht. Het avondland proefde een nieuwe tijdgeest, aarzelend weliswaar maar gevoed door hoop.

Vermaningen als bliksems

De Gouden Eeuw van Deventer zette in. Vaak droge hessenwegen kruisten bij de stad van St. Lebuïnus - voordien aangeduid als de Angelsaksische monnik-missionaris Liafwin - de brede stroom die schepen en handelsvolk van en naar de Zuiderzee stuwde, naar het westen en noorden, het Balticum in, en naar het zuiden en oosten, naar Munster, Westfalen en het dichtbij Twente. Deventer, in de 14e en 15e eeuw, op de oude bischopsstad Utrecht na, de meest éclatante stad van de Lage Landen. Een economische metropool, tevens een krachtige magneet voor wie zich aangetrokken voelde tot heil, schoonheid en kennisvermeerdering.

De 'oecumenische' kardinaal Nicolaas van Cusa die Deventer een studiebeurs voor jonge theologanten gaf; een eeuwenlange donatie

De Civitas Deventer, machtig en prachtig, gesierd met een romaanse basiliek, bestuurd als ware zij een soevereine stadsstaat, liet zich van veraf aan reizigers, onder wie de 'oecumenische' kardinaal Nicolaas van Cusa, kennen door een woud aan torenspitsen van kerken, kapellen en kloosters. Achter al die gebouwen, deels uit vroege

baksteen opgetrokken, gingen huizen schuil met meestentijds houten daken, afschotten van riet, plaggen en heide. En achter de vroomheid van de talloze kloosterlingen en priesters waren niet zelden minder hoog-verheven motieven te bespeuren als onge-

die achtergrond sloegen de felle uitspraken (en na het hem opgelegde preekverbod – meestentijds het lot van wie de onverbloemde waarheid spreekt) de eindeloze, strenge vermaningen en geboden van Geert Grote in als bliksems en donderslagen.

Een beeld van Parijs in de studieperiode van Geert Grote

breidelde eerzucht, kuiperij en winstbejag, ontucht en ontrouw aan gedane beloften. Tegen dat decor van enerzijds stadse wel-varende kerkelijkheid en internationaal prestige, grotendeels ontleend aan de hoge rechten van het Hanze-monopolie, en aan de andere kant de verminderende aandacht voor eigen en andermans zieleheil en fnuikende daadkracht om christelijke deugden en idealen tot uitvoering te brengen, tegen

Accent op vrome vrouwen

Wie Geert Grote zegt, noemt in een adem zijn geestesstroming 'de Moderne Devotie', het streven naar een reformatie en herbronning vooraleer de Hervorming haar kringen trok. Bij gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de NV Bergkwartier Maatschappij tot Stadsherstel, is eind oktober een uitzonderlijk fraai en volkomen werk verschenen over oorsprong, wezen en invloed van de

Moderne Devotie, de leidende en corrigerende figuur van Geert Grote (1340-1384) en daarin gestolde betekenis van Deventer. Dat Grote (op zijn vijftiende al ingeschreven aan de Universiteit van Parijs; zijn ouders waren op zijn tiende overleden aan de builenpest) van Noord-/West-Europese betekenis zou worden, was toen – ondanks zijn opvallende intelligentie en rijke familie-afkomst – nog niet te voorzien.

Zijn brede studiezijn is opvallend: amper mag hij zich magister, academisch meester, noemen of hij trekt naar Keulen en Praag en verdiept zich in natuurwetenschappen, moraalfilosofie en kerkelijk recht. Begiftigd met een pauselijke prebende kan Geert Grote lustig leven, tot hij in Deventer letterlijk doodziek wordt en na genezing en geestelijke ommekeer familiekapitaal en vastgoed weg gaat geven. En zijn Moderne Devotie praktisch en spiritueel vorm gaat geven. Aan zijn 'openbaar optreden' gaat trouwens een indrukwekkende louteringstijd vooraf wanneer hij enkele jaren solitair verblijft bij de Arnhemse Kathuizers en zich toelegt op het geloofsgoed van Augustinus, Anselmus van Canterbury en Bernard van Clairvaux en zich verdiept in mystieke aspecten.

In Vernieuwde Innigheid, dat overigens, op opdikkend papier, schitterend is verlucht met oorkonden, (opstaande) tekeningen, antifonaria, gravures, handschriften en met registers annex topografische index 150 pagina's omvat, worden accenten gelegd op tot op heden relatief minder belichte aspecten van de Moderne Devotie: de sterke diverse rollen van vrouwen en hun dagelijkse praxis. Waren het tot circa 1975, aldus Hogenstijn en Goudriaan, vooral theologen en kerkhistorici die zich op de studie van

Houtsneede met het zicht op de stad Deventer

dit laatmiddeleeuwse godsdienstige réveil stortten, sindsdien hebben juist letterkundig-geschiedenisvorsers zich gebogen over de vrouwen- en zusterhuizen en wat daarin omging, de sociale geschiedenis van de beweging, tot en met zelfs de musicologische aspecten. Want ook daaromtrent heeft Geert Grote zijn hoge gedachten ontvouwd.

Toevloed uit brede kringen

Als een van de eerste 'instituten' van de Moderne Devotie geldt de broedergemeenschap die ontstond in het huis van Florens Radewijns. Daar werden geestelijke disputen gevoerd, boeken 'afgeschreven' (dat wil zeggen met de hand gekopieerd), daar leefden vrome mannen gehoorzaam bijeen op basis van gemeenschappelijke afspraken

annex geldmiddelen. Het huis van Geert Grote werd van lieverlee, soms letterlijk, het toevluchtsoord voor vrouwen die zich aangesproken voelden door de idealen van hun stichter, echter niet volgens een (pas veel later ontwikkeld) kloosterlijk model. Werden aanvankelijk alleen arme, ongetrouwde vrouwen toegelaten (wier karige bezit niet gemeenschappelijk werd verklaard), metertijd meldden zich ook welstandiger 'zusters' met hogere geestelijke ambities.

onder de titel van Kapittel van Windesheim een centrumfunctie binnen het netwerk van de Nederlandse reguliere kloosters. Evenzo verwierf het vrouwenklooster Diepenveen brede 'populariteit'. Scheepsma vertelt dat uit alle windstreken, uit het Utrechtse Sticht, Holland, Zeeland, Westfalen, de Nederrijn en Friesland vrouwen, soms uit de beste kringen zich aan de poort vervoegden, allen met de vaste wil volgens de idealen van de Moderne Devotie te leven.

Maerachtiae afconterfeyninge der Heerliche Keyser vane Anze Staot Dautour.

Gezicht op de stad Deventer omstreeks 1550 (anonieme houtsnede)

De ontwikkelingen gingen snel. Rond 1390 bestonden in Deventer maar liefst vijf huizen voor de Zusters van het Gemene Leven, o.a. ter beschikking gesteld door de rijke weduwe Lamme van Diese, of vernoemd als o.a. het Brandes- en Kerstekenhuis alsook het Buiskenshuis. In latere tijdsfasen werden ambities en behoefte aan (nog) strakke richtlijnen verwezenlijkt in de stichting van de, nu 'kloosters' Diepenveen en Windesheim bij Zwolle. Grote heeft daartoe op zijn sterfbed toestemming gegeven, waarmee in feite de trend tot 'verkloostering' werd ingezet. Windesheim bleek een enorme aantrekkingskracht uit te oefenen. Het verkreeg

Angst onder volgelingen

Wie mocht denken dat al deze 'successen' van de Moderne Devotie – zoals het inkeren tot absolute nederigheid en beheersing, het voortdurend zoeken naar het 'scijnsel der ewiger wijsheid dat moet verlichten onse herten... totten vaderlande der ewiger clærheit', of de toenemende verspreiding van de Beweging – magister Geert in Deventer een hoge status zouden geven, die vergist zich.

Co-auteur Scheepsma ontleent aan het zusterboek van Diepenveen, waarin de voorbeeldige levensgang van tientallen 'ingetre-

denen' wordt geboekstaafd, dat Geert Grote in kroegen en taveernen wordt bespot en beroddeld omdat hij 'vele plaatselijke zondaars onverkort de waarheid zei'... Onder verwijzing naar de lucratieve stokvishandel die Deventer met de Noordse landen dreef, meende men Grote 'murw' te moeten beuken, halsteren en vastbinden. Er bestond zelfs een zekere bereidheid om hem ter brandstapel te voeren. "De angst onder zijn volgelingen was aanvankelijk zo groot dat zij zich nauwelijks durfden uitspreken".

Grote striemde niet alleen het gewone volk. Hij bestond het zelfs de bisschop van Utrecht te kapitelen, en dat ondanks zijn algemeen bekend respect voor priesters. In een tractaat dat overigens pas na zijn dood openbaar werd, keert hij zich fel tegen de bouw van de Utrechtse Domtoren – overbodig, te duur, te zeer een teken van ijdelheid, vond Geert die zich in 1383 ook 'en plein publique' keerde tegen het schandaal dat priesters en kanunniken er onoirbaar liefderijke 'huishoudsters' op na hielden. Nee, geliefd maakte hij zich niet, en dat leidde er uiteindelijk ook toe dat hem een preekverbod werd opgelegd. Waarmee Grote zich de mond niet snoeren liet. De pen werd nu zijn vlijmend wapen.

Ook is boeiend te lezen hoe berooid en karig het leven verliep in een nieuw zusterhuis. Kleren werden vaak tot op de laatste draad versteld, wie haar hoofddoek verloor moest een jaar op vervanging wachten. Eten en drinken was zo schaars dat er bijna permanent gevast werd, het merendeel van de zusters van het Gemene Leven waren bijna herkenbaar aan hun ziekelijkheid en zwak-

te. Waarmee de zusters anderzijds bijna demonstratieve getuigen wilden zijn als 'de armen van Christus'.

De zusterhuizen werden getekend door een rigide dagindeling, die 's morgens om vier uur begon en vijftien uur later eindigde. Lezen, bidden, overwegen, biechten, alles was strak vastgelegd. Tussentijds werd gewassen, gesponnen, wol en vlas geweven en geveerd, een breed scala van huishoudelijke taken vervuld tot en met allerlei agrarische werkzaamheden, werken in de groenten- en kruidentuin, op het bouwland en in de weilanden buiten de stadsmuren.

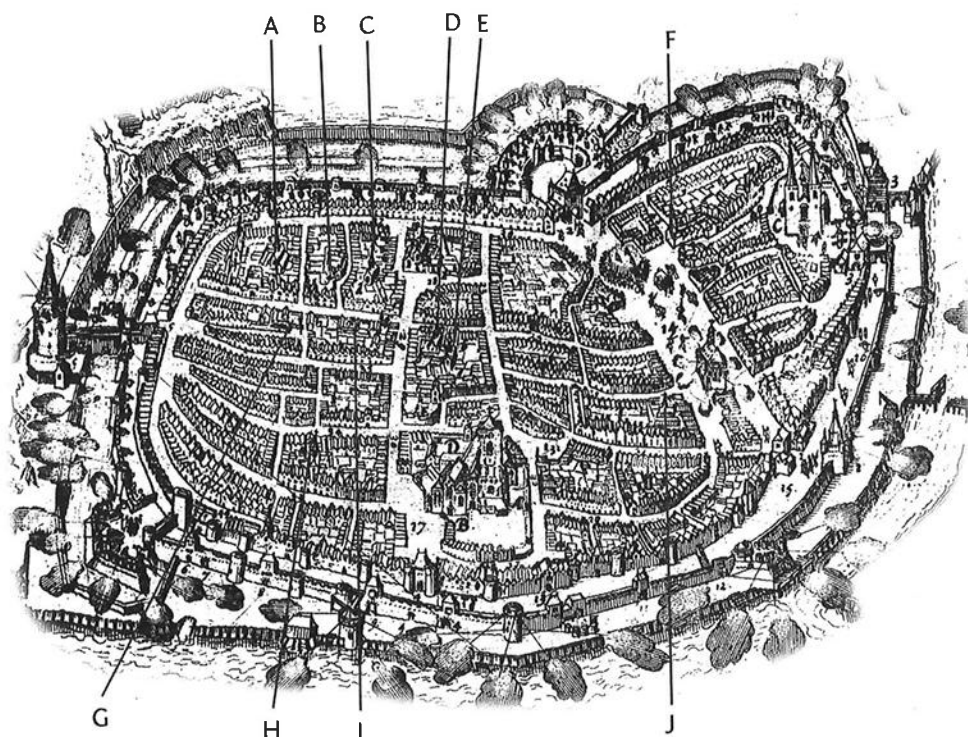
In het alleszins aanbevelenswaardige boek is ook ruime aandacht besteed aan de rol van muziek, die vooral gericht was op het opwekken en vasthouden van emotionele toewijding tijdens de talrijke spirituele oefeningen. Het hart van de zusters ging dan (meer) open voor de te declameren tekst. Men bleef dan 'bij de les'. Daarom ook vooral zuivere, eenvoudige melodieën, geen begeleidende instru-

menten, die zouden kunnen afleiden. In de 15e eeuw werd het beginnende orgelspel in het Kapittel van Windesheim afgeschaft: te opwindend!

Toilet in de crypte!

Voor wie, misschien meer nog dan in de Beweging geïnteresseerd is in het gebouwde en afgebroken erfgoed van de Moderne Devotie in met name de stad Deventer, bevat het boek – begrijpelijkerwijs vanuit de belangenbehartiging door het jubilerende Bergkwartier – een minitieuze registratie van talrijke Geert Grote-gelieerde vestigin-

Utrechtse Dom:
ijdelheid, te duur
en overbodig

Deventer tijdens het beleg van 1578 - zie letters - de Huizen van de Moderne Devotie.

gen, zoals o.a. het H. Geest-Gasthuis, het Stappen-Huis, het Arme Frater-Huis, het Heer Florens-Huis, natuurlijk het Meester Geerts-Huis, het Lamme van Diese-Huis en natuurlijk het Voorster Gasthuis aan de Brink. Tijdens de feestelijke presentatie van deze uitgave – het Eerste Boek werd de vice-president van de Raad van State, mr. H.D. Tjeenk Willink aangeboden – werd van tijd tot tijd overigens subtiële kritiek geuit over de sloopwoede en de aarzelingen tot dapper herstel die het Deventer stadsbestuur vele jaren gevangen hebben gehouden.

Dat nu, mede onder het gezag van een nieuwe burgemeester een aanzet is gegeven tot een rehabilitatie in de vorm van een, ook

toeristisch interessante Geert Grote-Hof op het Lamme van Dieseplein kan alleen maar worden toegejuicht. Al is het daarbij weer beschamend dat volgens de huidige tekenplannen nota bene de crypte van Geert Grote wordt ingericht als...toilet! Tegen een dusdanig geschiedkundig affront kan zelfs het recent aangeboden Geert Grote-klokje niet op.

Bron: Vernieuwde Innigheid / Uitgeverij Arko / € 34,50

Onder redactie van prof.dr. Koen Goudriaan.
Mede-auteurs: dr. A.M. Bollmann, dr. U. Hascher-Burger, dr. C.M. Hogenstijn, H.J. Nalis en dr. W.F. Scheepsmas

Vragenderwijs - voor wie wat weten wil

● Onderzoek naar prof. dr K.H. Miskotte. OKV-voorzitter Bert van de Zedde is bijzonder getroffen door een boek met achtergrondinformatie over de in brede kringen bekende prof. dr Miskotte. Een bijzondere persoonlijkheid, die van 1959 tot zijn dood in 1976 woonde in Voorst. Hij werd begraven op begraafplaats 'Rhijnhof' in Leiden. Hij was een ziener, denker, taalvirtuoos, artiest, mysticus, een vroom kind, twijfelbaar, een mens boordevol angst en met een seismografisch vermogen om signalen van schoonheid en verschrikking op te vangen: een Inleider tot de Kunst der Verwondering. Aldus de tekst op het omslag van een boek met verzamelde werken van hem. De schrijvers hebben een keuze gemaakt uit zijn dagboeken en andere teksten.

'Ik zou graag mijn onderzoek willen starten vanuit de mogelijk aanwezige kennis over hem binnen de grenzen van de gemeente Voorst. Hierbij vraag ik de lezer van dit stuk te reageren met wetenswaardigheden of bijzondere gebeurtenissen over prof. Miskotte en/of zijn familie, die zijn lokale aanwezigheid en betekenis een plaats geeft. Reacties graag naar: bert@vandezedde.nl

● Het Gelders Archief

laat onze leden weten dat met ingang van 1 januari 2009 de openingstijden van de studiezaal worden gewijzigd. Vanaf Nieuwjaar is het Archief van dinsdag tot en met vrijdag geopend van 10.00 tot 17.00 uur. Daarnaast op iedere tweede zaterdag van de maand van 9.00 - 17.00 uur.

● Bibliotheek weer compleet.

Wie rondvraagt en intensief zoekt krijgt soms verrassend gauw resultaat in handen. De oproepen in de vorige Kroniek en annex in het Voorster Nieuws hebben gelukkigerwijs geleid tot 'opsporing en voorgeleiding' van de scriptie van L.J. Keunen, zodat zijn *'Ontginningen en nederzettingen in het noordelijk deel van het kerspel Voorst'* weer beschikbaar zijn voor informatiezoekenden. Zekere J.L. te T. tipte ons bovendien over de verblijfplaats van de *'Cultuurhistorie in de gemeente Voorst'* van de hand van drs. H.C. Baas.

Nieuw in de bibliotheek:

● 'Genealogie familie Lammert Lugtenberg en Jeugdherinneringen aan mijn geboortedorp Terwolde'. Een recente uitgave gerealiseerd in eigen beheer.

● 'Architectuur alstublieft'. In dit boekje, een uitgave van de gemeente Voorst, worden bouwideeën in en om het centrum getoond. Veel van deze ideeën zijn als verwezenlijkt.

● 'Boerderijen en woningen op de Voorsterklei'. Beschrijvingen van de hand van J. Elfrink.

● 'Wandel- en fietsroutes langs kunst in de gemeente Voorst'. Inhoudende een mapje waarin één wandelroute langs kunst in Twello. En daarnaast twee mapjes met fietsroutes in/bij Voorst te weten Voorst-Zuid 1 en 2 (Voorst, Klarenbeek en Wilp). Plus nog een mapje met een route in de gemeente Voorst-Noord (Terwolde, De Vecht en Teuge).

Verrassende beelden gelikt door eeuwenoud vuur

Marten Brascamp

'Haardplaten', zo vertelde ik medio november in Voorst tijdens mijn lezing voor leden, 'stonden vroeger in de schouw achter het vuur. Ze beschermden de achterwand tegen de hitte en zorgden meteen voor een bebaaglijke uitstraling van warmte naar de kamer. Ze werden gemaakt van gietijzer en waren vaak voorzien van allerlei afbeeldingen: bijbelse taferelen, symbolische voorstellingen, mythologie en niet zelden 'portretten' van belangrijke personages'...

Ruim twintig bezitters van haardplaten uit Voorst en omgeving hadden eerder gereageerd op een oproep om zich te melden. Ze hadden hun bezit met Brascamp bekeken, gefotografeerd, de achtergronden en herkomst besproken.

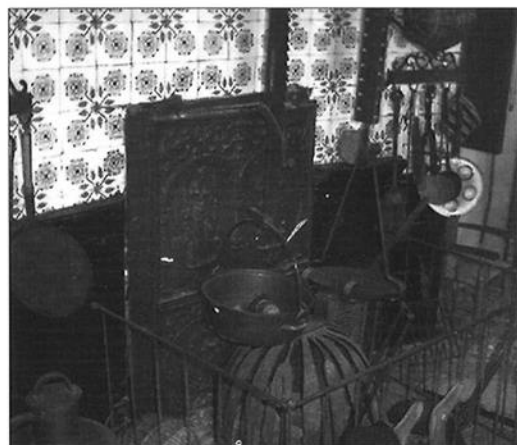
Die 13e november verzamelde zich een grote schare toehoorders in 'de Pompe' te Wilp om te luisteren en te kijken naar de rondreis die was gemaakt en de bijzonderheden die tevoorschijn waren gekomen.

'Aanbidding van de herders'

De tocht begon bij het Tolhuis aan de straatweg in Voorst en al snel stuitte het gehoor op een historisch tafereel met Frederik Hendrik voor Den Bosch. Verder ging de tocht en onderweg werden de nodige details besproken en werd met de zaal van gedachten gewisseld. Door de combinatie van kunst, cultuur, lokale beelden en persoonlijke achtergronden werd het een geanimeerd geheel.

Via Klarenbeek en Ugchelen werd Apeldoorn bereikt met de jongst- gedateerde plaat uit 1924. In opdracht van de vroegere burgemeester van Apeldoorn gemaakt door kunstenaar Peter Puijpe (van de plaquettes op de naald bij het Loo en het borstbeeld van Willem I op het Apeldoornse Raadhuisplein).

Na het Wormense Veld werd de Voorster grens weer overgestoken bij De Kar (Salomons Oordeel), de Achterhoek en Teuge

Een klassiek interieur met 'n gietijzeren inboud

(Aanbidding van de herders) en werd Nijbroek bereikt. Daar staat de voorlopig oudste plaat uit de regio: een haardplaat uit het vroegere café 'de Arend' met het wapen van Philips II van Spanje uit 1570.

Via Kolkenstein, 't Pannenblokhuis ('Eer en lof si Tromp'), Twello ('Vrouwe Justitia') en twee keer een ontmoeting met de Samaritaanse vrouw bij de Jacobsbron, keerde het gezelschap terug naar huis. De gasten hebben genoten: meer kennis opgedaan en de ogen uitgekeken.

Mal waarnaar in zandbodem de haardplaat in gietijzer wordt gegoten.

Detail van een engel voorzien van twee bazuinen

Hollandia voert de boventoon, de Republiek 'rules the waves'?

De Samaritaanse bij de put 'Heer, geef mij van dat levend water'

St. Nicolaas vertrokken, de andere heiligen zijn gebleven...

Ronald JJ Meijer

Met de lang verbeide aankomst en zijn rappe, bijna onopgemerkte vertrek net achter de rug, zijn we weer verweesd, voor een heel jaar, verstoken van de meest identiteitsbepalende Nederlandse cultuur-uiting: St. Nicolaas. Met deze meest geliefde allochtoon in verdwijnend perspectief, belichtte de secretaris van de Geert Grote-Universiteit, de historicus Sybrand Buve op St. Lebuinus-zondag (16 november) de merkwaardige, tegenstroomse ontwikkeling van de kerstening van de Lage Landen in de vroege middeleeuwen (rond 500). De christianisering van Europa, meestal gezien als gestuurd vanuit Romeinse annex Byzantijnse macht, is ook – vooral in onze regio – bepaald door Angelsaksische en Keltische monastieke spiritualiteit. De Christusfiguur kwam bij ons vanuit en overzeel!

Elk schoolkind weet van Willibrord, van Bonifatius, Lebuinus, misschien van Ludger en Otger, maar daarmee houdt de 'oudste kerkgeschiedenis' wel zo'n beetje op. Buve had daarom wel een stampvolle Broederenkerk verdiend toen hij een fascinerend breedbeeld schetste van de Ineenstorting van het Romeinse rijk, de slimme coalitietruc van Clovis in 500 om macht te verwerven door Rooms-katholiek te worden, en de Frankische hegemonie te vestigen. Zo werd van lieverlee – het kan niet korter gezegd – de verdeel-, heers- en bestuur-methode in het oude Europa door de paus en een bekeerde koning 'gered', en de Brits-Keltische christenheid 'opgejaagd' tot aan de boorden van Schotland en Ierland.

Bisschop dichtbij de mensen

Waar op het continent bisschoppen en pausen steeds wereldlijker machthebbers worden, zo werden aan de randen van noordwest-Europa spiritualiteit en solidariteit met de 'gewone mensen' veel meer bepalend. Het 'ora et labora' wordt via kloosters beleiden en... naar het 'heidense' vasteland gemissionieerd. Aan de erfenis van het sterk

ontwikkelde, studieuze, ingetogen monnikendom hebben onze contreien veel te danken, niet in het minst – ook en juist in deze decennia van r.k. restauratiedrift – een gezonde, scherpzinnige reserve jegens dogmatische leerstellingen.

Willibrord, de apostel der Friezen

De Friezen en Angel-Saxen in noord-west-Europa hebben altijd een diep wantrouwen gekoesterd jegens de Franken die religieus collaboreerden met Romeinse intriges. Vanuit een zeker geo-politiek isolement groeiden en bloeiden de Keltische kloosters in geleerdheid en wetenschap, vormden zij het zout in lokale dorps- en streekgemeenschappen, stonden zij openhartig tegenover

conventen voor vrouwen. Bijna altijd werd een klooster geleid door een bisschop, een nabije herder dus die wist van zowel boeken als de habitus van 'burgers en boeren'.

Het wekte aan het einde van Buve's betoog dan ook geen verbazing toen hij een lans brak voor terugkeer van kloosterlijke gemeenschappen in stad en land.

'Ik pleit ook voor de mogelijkheid voor pastoors om te huwen, en tevens – zoals vroeger in het Westen en nu nog steeds in het Oosten – de bisschoppen te recrutereren uit de orde der monniken, bijgestaan door een goed kapittel, zodat de leiding van de kerk weer in spirituele handen komt en niet in

de handen van managers die de geest doden en alles kapot-fuseren. En het celibaat? Dat werd pas in 1137 verplicht. Zei St. Augustinus niet al: 'De tijd? Wij zijn de tijden...!'

Buve voegde daarbij nog een ander sailant gegeven: 'Het is wonderlijk te constateren dat tussen het optreden van Christus op aarde en de komst van het christendom door Lebuinus in en om Deventer 700 jaar verstreken is, een even zo lange periode als tussen Lebuinus en het verschijnen van Geert Grote en zijn Broeders en Zusters van het Gemene Leven. En tussen Geert Grote en onze tijd zijn weer 700 jaar gepasseerd. Driemaal 700 jaar. En waarheen zijn wij nu op weg?'

BOEK EN BLAD BESCHOUWD

Verhalen van Nederland en nog veel meer...

Wim Tempelman

't Was postelein. Glanzend en glibberig. En ook nog in gestampte vorm. Een groot deel van de aanwezigen in de eetzaal van de befaamde volksbogeschool zag zich geconfronteerd met een culinaire miskleun. Deze gebeurtenis maakte op mij een even grote indruk als het gespreksthema van de voorgaande middag. Vandaar dat ik het een halve eeuw later nog weet.

Samen met onze didactiek- en pedagogiekdocent voerden we een verhitte discussie over de aanpak van het geschiedenisonderwijs.

Onze geschiedenisleraar stond, sociaal beschouwd, bekend als een buitenbeentje maar ook als vaktechnicus onderscheidde hij zich van heersende opvattingen. Daarvan legde hij die middag getuigenis af door ons voor te stellen eens na te denken over een ander indeling van een geschiedenis-methode.

Hij stelde toen voor de vaste patronen te doorbreken en als startpunt de beleavingswereld van lezer of leerling te kiezen. Om vervolgens 'terug' te reizen in de tijd.

Dit jaar verscheen een uitgave van Gijsbert van Es, getiteld 'Verhalen van Nederland'. Van Es volgt de door mijn geschiedenisleraar geopperde werkwijze. In de inleiding van dit verfrissend en origineel opgezette jeugdboek noemt hij zijn weergave 'een omgekeerde geschiedenis'.

In animerend proza, doorspekt met frisse,

eigentijdse tekeningen en fotocollages, voert deze redacteur van NRC Handelsblad in veertien hoofdstukken zijn lezers terug naar de tijd van 'varen in boomstammen' en 'lekker krassen op een steen'.

Zelfs het dat éne Mariakaakje dat premier Willem Drees bij de thee aan de Amerikaanse consul presenteerde die de Marshall-hulp bepaalde waardoor Nederland meer steun dan andere landen zou hebben ontvangen, komt ter sprake. 'Dat is een mooi verhaal', zegt Van Es, 'maar het is verzonnen, waarschijnlijk door een andere Nederlandse minister, Joseph Luns. Die zuigt wel vaker verhalen uit zijn duim'.

De OKV heeft een ruilabonnement met de historische verenigingen in de regio. Zo kunnen de leden via de tijdschriften op de hoogte blijven van de interessegebieden en van elkaars activiteiten. De bladen liggen in de OKV-ruimte aan de Duistervoordseweg 104 ter inzage. Hieronder vindt u een kleine greep uit het aanbod.

Streekschilders die geschiedenis schrijven

In **Uut 't Oldebroeck**, nr. 4, wijdt Andries van der Beek een artikel aan de schilder Jan van Tongeren. Het tekentalent van Van Tongeren, die als zoon van een klompenmaker in 1897 werd geboren, werd al door zijn bovenmeester herkend. Daarna verwierf hij, dankzij de hulp van de domineesdochter Fanny van de Werfhorst, een studiebeurs voor de tekenschool in Amsterdam. Deze was gevestigd boven het Rijksmuseum.

Na zijn opleiding was Van Tongeren 40 jaar als docent aan de school verbonden. Hij maakte furore in Amsterdam en schopte het zelfs tot voorzitter van de kunstenaarsvereniging Arti et Amicitiae. In zijn werk, werd hij gerekend tot de 'magisch realisten', in de rij van Dick Ket, Pyke Koch en Carel Willink.

Annie M.G. Schmidt krijgt een plaats met haar gedichtje 'Lekker stout zijn' en ook Kerwin Duinmeijer en Theo van Gogh blijven niet ongenoemd. Markant blijven de kogelgaten in de muur van het Prinsenhof, ontstaan door de schoten van Balthasar Gerards (en niet Geraerds). Een eigentijds en jeugdig aspect vormen de verwijzingen naar tal van websites. Tips voor uitstapjes en boeken sluiten elk hoofdstuk af. Een heerlijk (jeugd)boek, een aanrader voor ouders en een must voor elke bieb.

*'Verhalen van Nederland' - door Gijsbert van Es.
Uitgeverij Het Spectrum
ISBN 978 90 491 0017 9 - € 19,95*

J. Roosenschoon

Hij schilderde vooral stillevens, waarop vaak keukenspullen en vaatwerk te zien zijn. Volgens Adriaan Venema was Jan van Tongeren 'een man met levendige ogen die alles zien en perfect waarnemen kon'. Van Tongeren bleef in Amsterdam wonen maar exposeerde wel een aantal keren in Oldebroek. Hij stierf, na een werkzaam en vruchtbaar leven, in 1991.

Een andere schilder komen we tegen in **Uitteprietje** nr. 3, het blad van de Harderwijker vereniging. Robert Oosterhof schrijft hierin over Tinus Lieman, de 'varende Rembrandt'. Lieman (1930) was de toegewijde zoon van een ongehuwde moeder. Hij is nooit getrouwd geweest, maar zorgde tot

haar dood (1992) voor zijn moeder die hij vier jaar overleefde.

Hij ging al jong met zijn grootvader en ooms naar zee. De familie viste met de HK 127 op bot en paling, maar dat was geen vetpot. Hij verdiende wat bij op de HK 7 van Meindert Jansen en 's winters ging hij wel naar Amsterdam om in de havens te werken. Vanaf 1954 kwam hij aan wal en ging alleen voor zijn plezier nog het water op. Tinus Lieman was een begaafd tekenaar en schilder. De technieken heeft hij zich in belangrijke mate zelf eigen gemaakt. Zijn thema's zijn: de visserij en visserijverwante activiteiten, scheepshellingen en oud-Harderwijk. De tekeningen die hij maakte zijn heel precies, gedetailleerd en realistisch. Er is goed op te zien hoe het visserijleven eruit zag. Naast het tekenen en schilderen maakte hij af en toe ook scheepsmodellen. Veel van zijn werk is in particulier bezit, een klein gedeelte hangt in musea.

Ambt & Heerlijkheid is het blad over Rheden-Rozendaal. Stef de Wit vertelt hierin een stukje jonge geschiedenis van de Dierense Sjoel. Deze Sjoel is nu, november, in de race om een miljoen euro te winnen in het restauratieprogramma van de AVRO.

In de periode 1973-1983 was het gebouwtje een vestzaktheater onder de bezielende leiding van Stef de Wit. Hij nam het over van de wethouder die het een jaar eerder voor 26.000 euro kocht van een slager, die het gebruikte als werkplaats, opslag en rokerij. Stef maakte er, samen met zijn vriendin Ria, het minitheater JoJo Saggum van. De verbouwing verloopt moeizaam, maar in 1976 opent het de deuren. Wat volgt zijn zeven jaren met gemiddeld zo'n 45 voorstellingen. Toneel, kleinkunst, folkmuziek, film en le-

zingen; van alles is er te doen. Veel bekende artiesten doen het kleine theatertje aan en het leidde een bloeiend bestaan. Dat doet ook het politiek café dat landelijke politici trekt als Den Uyl en Van der Stoep. In 1983 komt het eind. De bezoekersaantallen lopen terug en het culturele klimaat in Dieren biedt te weinig stimulans voor dit bevlogen initiatief.

Ons Markenboek, nr 3, uit Gorssel, is een jubileumnummer wegens het 25-jarig bestaan van de vereniging. Uit bijna alle jaargangen van het blad zijn artikelen opgenomen. Zo verscheen in 1994 het verhaal Nachtwachten van N. Van Wijk.

Dit artikel gaat over de onveiligheid op het platteland die optrad na de Franse tijd. Gedeserteerde militairen van diverse nationaliteiten sloegen daar hun slag. Pruisen, Fransen, Russen en ook Nederlanders overvielen reizigers en afgelegen woningen. In 1818 besluiten de Gedeputeerde Staten dat hier tegen moet worden opgetreden. Een van de maatregelen is het instellen van nachtwachten. Voor deze patrouilles komen alle mannen tussen de 18 en 60 in aanmerking. Dit is een verplichting die eventueel met geld afgekocht kan worden. Ze worden bewapend met pieken en sabels en het hoofd van de patrouille krijgt zelfs een geweer. Dan moeten ze tussen zes uur 's avonds en vier uur 's ochtends hun rondes doen, op zoek naar vreemdelingen, in huizen, schuren, bossen en herbergen. Ze mogen zich beslist niet te lang in de rusthuizen ophouden en ook mogen ze zich niet aan sterke drank te buiten gaan of baldadigheid plegen op straffe van een tot vijf gulden. Verder zijn alle bewoners ook verplicht om vreemdelingen onmiddellijk bij de nachtwachten aan te geven.

FIETS WERELD

Polletje

Stationstraat 60 Twello Tel.: 0571 - 27 23 80

Hèt adres voor het huren van een fiets. Tevens is er een ruim aanbod van nieuwe fietsen, tweedehands fietsen en kinderfietsen

Riwa@copy
print & design

Marktstraat 2, 7391 DE Twello, T. 0571-271104, F. 0571-273234, E. riwa-copy@planet.nl, I. www.riwa-copy.nl

Openingstijden: maandag 13.30 - 17.30 uur, dinsdag t/m vrijdag 09.00 - 12.00 uur / 12.30 - 17.30 uur,
vrijdag koopavond 18.00 t/m 20.00 uur, zaterdag 09.00 - 12.00 uur

ZEEFDRIJUKKERIJ KLUNDER

Gespecialiseerd in het drukken van:

- * Paraplu's * Katoenen/nylon tassen
- * Reclameborden * Stickers
- * Posters * Display's
- * Diverse Kunststoffen
- * Digitaal grootformaat printen op diverse materialen
- * En bekend met Speciale inkten.
b.v. krasloten - geur en glitter inkten

Op www.eigenshirt.nl vindt u het drukken van:

- * Textiel: van t-shirts tot bedrijfskleding
t-shirts vanaf 1 exemplaar ook mogelijk

Oude Rijksweg 19, Twello
Tel. 0571-276622
www.klunderzeefdruk.nl

GROOT ROESSINK

Enkweg 43 - Voorst - Telefoon: 0575 50 12 72

- Nieuwbouw
- Verbouw
- Onderhoud
- Restauratie
- Molenbouw

BOUWEN TUSSEN HEDEN EN VERLEDEN

Bakker Bril Voorst

Het ruim twee eeuwen oude pand van bakker Bril is nog steeds (na enkele verbouwingen) in gebruik. Het pand staat op de monumentenlijst.

De bakkerij bestaat meer dan 150 jaar en zoon Paul is de 5e generatie Bril. Het bedrijf is tegenwoordig uitgebreid met een koffie/theeschenkerij waar fietsers en wandelaars een welkome pauze kunnen houden. De bakkerij is geregeld doel van excursies. Er gaan dan steevast eigen-gemaakte producten mee naar huis. Op de foto uit 1960 gaat de bakker met de bestelauto op weg om brood te bezorgen.

Op de foto uit 1960 gaat de bakker met de bestelauto op weg om brood te bezorgen.

Hof van Twello

Rijksweg 17a - 7391 MH Twello
Tel. 0571-270014

www.hofvantwello.nl

Voor Catering en Blote Voetenpad:
06-12635320

Geopend:

Wo. van 13.00 tot 17.00 uur

Do. en vr. van 10.00 tot 17.00 uur

Za. van 10.00 tot 16.00 uur

Van 1 mei tot 1 nov. ook op zondag geopend

Lekker | ♥ | Lokaal

Al meer dan 800 jaar wordt er geboerd op de grond waar nu Hof Van Twello gevestigd is. En dat niet zonder reden. In de bodem bevinden zich leem en oerlagen die het waterhoudend vermogen van de grond verhogen. En dat was veel waard in een tijd zonder beregeningsinstallaties. Nog steeds profiteren wij van deze bodemeigenschap. Onze wijngaard bijvoorbeeld groeide zeer voortvarend weg, en ook onze groenten, kleinfruit en boomgaarden hebben elk seizoen baat bij deze prima grond. Het bewijs leveren wij elke week in onze streekwinkel waar niet alleen onze eigen producten maar ook die van andere ambachtelijke producenten uit de streek te koop zijn. Van karnemelk tot geitenkaas, van hertenvlees tot de heerlijkste biefstukken. Ook voor al uw catering staan wij klaar! Informeer hier eens naar: passievoorpuur@hofvantwello.nl

Elke dag een streekmenu